

13. Международный пакт о гражданских и политических правах и Международный пакт о социальных, экономических и культурных правах// Международные акты о правах человека: Сб. документов. - М.: Норма, 1998. – С. 60, 69.
14. Заключний акт Наради з безпеки і співробітництва в Європі 1975 р.// Юридична енциклопедія. – Т. 2. – К., 1999. – С. 473.
15. Goodwin-Gill Guy S. Free and Fair Elections: New expanded edition.- IPU.- Geneva.- 2006.- P. 75.

*Рецензент: д.ю.н., професор, Заслужений діяч науки і техніки України
Баймуратов М.О.*

УДК 342 565.2 (477)

Кравчук О.В.,

науковий консультант судді Конституційного Суду України,
аспірантка Інституту законодавства Верховної Ради України

ДОКТРИНА СПІВМІРНОСТІ (ПРОПОРЦІЙНОСТІ) ПРАВООБМЕЖЕНЬ У ПРАВОВИХ ПОЗИЦІЯХ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

У статті аналізуються правові позиції Конституційного Суду України, у яких на основі принципу верховенства права та його складової – принципу співмірності (пропорційності) вироблено правові критерії обмеження прав і свобод людини і громадянина.

В статье анализируются правовые позиции Конституционного Суда Украины, в которых на основе принципа верховенства права и его составляющей - принципа соразмерности (пропорциональности) выделены правовые критерии ограничения прав и свобод человека и гражданина.

This article analyzes the legal positions of the Constitutional Court of Ukraine, based on the rule of law and its component - the principle of the proportionality in which the legal criteria for restricting the rights and freedoms of citizens are produced.

Постановка проблеми. Конституція України як Основний Закон держави розроблялася і приймалася у відповідності до міжнародних стандартів з тим, щоб втілити досягнення правового розвитку суспільства, закріпити загальновизнані принципи і норми міжнародного права та фундаментальні права і свободи людини і громадянина. Центральним елементом структури Конституції України є положення про права і свободи людини і громадянина. Саме тому держава взяла на себе зобов'язання по утвердженню цих прав і свобод (стаття 3 Конституції України).

Разом з тим за змістом положень Основного Закону України вбачається, що права і свободи людини не можуть бути абсолютизовані – у правовій державі у деяких випадках допускається їх обмеження. Так, за частиною першою статті 64 Основного Закону України права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків,

передбачених Конституцією України [1]. Така позиція конституцієдавця відповідає Європейській Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року, Загальній Декларації прав людини 1948 року, Міжнародному пакту про економічні, соціальні та культурні права 1966 року, які допускають у певних випадках обмеження прав людини.

Однак дотепер залишається дискусійним питання про чіткі та зрозумілі критерії, які дозволяли б визначити конкретні кордони обмеження прав і свобод громадян, що має виняткове значення при розробці концепції державного управління в сфері забезпечення особливих правових режимів. Показовою є у цьому сенсі думка угорського конституціоналіста А. Шайо про те, що подібні обмеження, незважаючи на їх об'єктивну необхідність, повинні бути розумними й розмірними, а пов'язане із цим навантаження [*на права людини – прим. авт.*] не повинно бути «надмірним» [2].

У науковій літературі, присвяченій проблематиці обмеження прав і свобод людини і громадянина принцип домірності обмежень прав громадян називається (з посиланням на ряд міжнародних правових актів) принципом співмірності або принципом пропорційності. Розглядаючи його значення, науковці звертають увагу на важливість визначення точки рівноваги між втіленою в основних правах свободою людини та необхідністю піддавати їх обмеженню з боку держави [3].

При розгляді проблеми правомірності обмеження прав людини слід мати на увазі, що мова йде про обмеження умов і меж реалізації права у відповідній сфері суспільного життя. Тобто, на нашу думку, обмежується не саме право як благо, а тривалість, повнота і якість користування ним.

Зазначимо також, що оскільки в Конституції України (як і в більшості новітніх конституцій, прийнятих після Загальної декларації прав людини 1948 року) усі основні права і свободи людини відтворені у відповідних конституційних нормах, то проблема обмеження прав людини в Україні проявляється переважно як проблема співмірного обмеження конституційних прав громадян законом.

Відтак, чи не найчастіше з проблемою встановлення правомірності обмеження прав людини законом має справу Конституційний Суд України, який відповідно до статті 147 вирішує питання про відповідність законів та інших правових актів Конституції України і дає офіційне тлумачення Конституції та законів України.

Ступінь наукової розробки теми. Попри деякі теоретичні напрацювання зарубіжних та вітчизняних дослідників (О. Бекетова, О. Дєдова, В. Зорькіна, М. Козюбри, П. Рабіновича, Т. Хартлі, С. Погребняка, Б. Шлоера, С. Шевчука), наразі в українській правовій науці недостатньо висвітлена проблематика застосування принципу пропорційності (співмірності) правообмежень Конституційним Судом України.

Тож у даній статті здійснимо спробу проаналізувати практику Конституційного Суду України та тенденції застосування ним принципу пропорційності (співмірності) правообмежень.

Виклад основного матеріалу. За змістом положень частини першої статті 8 Конституції України та статті 4 Закону України «Про Конституційний Суд України» єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні при здійсненні конституційного судочинства повинен керуватися принципом верховенства права.

Вбачається, що питання конституційності законів, якими встановлюються обмеження тих чи інших прав і свобод людини, повинні розглядатися Конституційним Судом України, зокрема, з позицій принципу верховенства права, а саме – принципу співмірності (пропорційності) як його складової [4].

Однак відсутність добре розробленої загальнотеоретичної позиції щодо застосування принципу пропорційності призводить до того, що Конституційний Суд України казуально вирішує питання про застосування принципу співмірності (пропорційності) у процесі конституційного контролю та фактично «наосліп» визначає міру можливого втручання держави у сферу прав і свобод людини за допомогою закону. Це значно ускладнює процес справедливого і всебічного вирішення справи.

Разом з тим слід зауважити, що з практики Конституційного Суду України на сьогодні можна виокремити певні правові орієнтири щодо застосування принципу співмірності (пропорційності) єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні.

Так, визначальною у даному контексті є правова позиція Конституційного Суду України, викладена у Рішенні у справі про призначення судом більш м'якого покарання від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 [5], за якою «верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо». На думку Конституційного Суду України, справедливість – одна з основних засад права, є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права. Зазвичай справедливість розглядають як властивість права, виражену, зокрема, в рівному юридичному масштабі поведінки й у пропорційності юридичної відповідальності вчиненому правопорушенню. У сфері реалізації права справедливість проявляється, зокрема, у рівності всіх перед законом, відповідності злочину і покарання, цілях законодавця і засобах, що обираються для їх досягнення» (абзаци другий, третій, четвертий підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини).

Керуючись викладеним, Конституційний Суд України при вирішенні питання про неконституційність частини першої статті 69 Кримінального кодексу України в частині, яка унеможлиблює призначення особам, що вчинили злочини невеликої тяжкості, більш м'якого покарання, ніж

передбачено законом, встановив, що «правова держава, вважаючи покарання передусім виправним та превентивним засобом, має використовувати не надмірні, а лише необхідні і зумовлені метою заходи». Тому єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні вважає, що «надання суду права у виняткових випадках, за наявності декількох обставин, що пом'якшують покарання, та даних про особу обвинуваченого, застосовувати норму статті 69 Кодексу і до осіб, які вчинили злочини невеликої тяжкості, сприяло б забезпеченню пропорційності соціально виправданих цілей покарання».

Дотримуючись зазначеної позиції, єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні у Рішенні у справі про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України від 19 жовтня 2009 року № 26-рп/2009 [6] зазначив, що «встановлення обмежень прав і свобод людини і громадянина є допустимим виключно за умови, що таке обмеження є домірним та суспільно необхідним». На нашу думку, з даної позиції вбачається, що Конституційний Суд України при перевірці на конституційність правообмежувальних актів не повинен обходитись лише формальним нормоконтролем, як це часто бувало, а й здійснювати змістовний конституційний контроль з позицій відповідності оспорюваних положень принципу співмірності (пропорційності).

Саме з таких методологічних засад Конституційний Суд України виходив у ряді своїх рішень.

Так, у Рішенні у справі про граничний вік кандидата на посаду керівника вищого навчального закладу від 7 липня 2004 року № 14-рп/2004 [7] Конституційний Суд України зробив висновок про дискримінаційність оспорюваної законодавчої норми щодо права на працю стосовно встановлення нею граничного віку для кандидата на посаду керівника вищого навчального закладу третього або четвертого рівня акредитації, на підставі застосування принципу співмірності (пропорційності).

Зокрема, у цьому Рішенні вказано, що мета встановлення певних відмінностей (вимог) у правовому статусі працівників повинна бути істотною, а самі відмінності (вимоги), що переслідують таку мету, мають відповідати конституційним положенням, бути об'єктивно виправданими, обґрунтованими та справедливими. Ні положення Закону України «Про вищу освіту», ні позиції органів державної влади щодо встановленого граничного – 65-річного – віку для кандидата на посаду керівника вищого навчального закладу третього або четвертого рівня акредитації не дають змоги визначити мету встановлення такого обмеження, але за наявності цілей, які можуть впливати із зазначеного Закону, встановлене обмеження не може бути визнане виправданим, обґрунтованим та справедливим. Принаймні є менш обтяжливі шляхи їх досягнення, ніж автоматичне безпідставне позбавлення громадян можливості брати участь у балотуванні на посаду керівника вищого навчального закладу у разі досягнення 65-річного віку.

Застосовуючи принцип співмірності (пропорційності) як базовий принцип для визнання такими, що не відповідають Конституції України, законодавчих положень щодо поширення права податкової застави практично на всі види активів платника податків, Конституційний Суд України у Рішенні у справі про податкову заставу від 24 березня 2005 року № 2-рп/2005 [8], визначив, що розмір податкової застави з огляду на загальні принципи права повинен відповідати сумі податкового зобов'язання, що забезпечувало б конституційну вимогу справедливості та розмірності. Розмірність як елемент принципу справедливості передбачає встановлення публічно-правового обмеження розпорядження активами платника податків за несплату чи несвоєчасну сплату податкового зобов'язання та диференціювання такого обмеження залежно від розміру несплати платником податкового боргу.

Наступним прикладом ефективного застосування Конституційним Судом України принципу співмірності (пропорційності) є Рішення у справі про утворення політичних партій в Україні від 12 червня 2007 року № 2-рп/2007 [9]. При вирішенні питання про правомірність обмеження фінансування політичних партій з джерел, визначених у статті 15 Закону України «Про політичні партії в Україні», єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні зазначив, що встановлені статтею 15 вказаного Закону обмеження, відповідно до яких не допускається фінансування політичних партій органами державної влади та місцевого самоврядування (крім випадків, зазначених законом), державними та комунальними підприємствами, анонімними особами та іншими суб'єктами, насамперед закладають рівні передумови для діяльності всіх політичних партій, мають забезпечити захист прав і свобод інших людей, які не є членами цих політичних об'єднань; а обмеження у фінансуванні політичної діяльності іноземними державами, їх громадянами, підприємствами, установами, організаціями, введене пунктом 3 статті 15 зазначеного Закону саме в інтересах національної безпеки, повністю відповідає конституційним положенням статті 37 та нормам міжнародно-правових актів і узгоджується з принципом справедливості та розмірності, визнаного критерієм ідеології справедливості у демократичній державі.

Показовим є також приклад застосування Конституційним Судом України принципу співмірності (пропорційності) у Рішенні у справі про кредиторів підприємств комунальної форми власності від 20 червня 2007 року № 5-рп/2007 [10]. Надаючи офіційне тлумачення положенню частини восьмої статті 5 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» щодо обмеження вказаним положенням права комунальних підприємств на справедливий судовий розгляд, Конституційний Суд вказав, що для з'ясування змісту викладеного припису мають бути враховані мета його закріплення у законі та баланс конкуруючих суспільних цінностей, якими у контексті порушених у конституційному зверненні питань є принципи державної

політики стосовно банкрутства щодо суб'єктів господарювання у комунальному секторі економіки та права і законні інтереси їх кредиторів.

На основі викладеного Конституційний Суд України дав офіційне тлумачення положення частини восьмої статті 5 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» щодо умов та підстав її застосування стосовно конкретного виду юридичних осіб, виокремивши у якості таких юридичних осіб на основі принципу співмірності (пропорційності) лише комунальні унітарні підприємства. Як бачимо, Конституційний Суд України у даній справі нетрадиційно підійшов до застосування принципу співмірності (пропорційності), фактично балансуючи на межі своїх конституційних повноважень.

Зазначимо, що цією позицією Конституційного Суду України, за словами науковців, вирішено низку проблем теоретико-прикладного характеру, які були предметом довготривалих спорів у суддівських та наукових колах [11].

Єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні застосував принцип пропорційності також у Рішенні від 16 червня 2011 року № 5-рп/2011 [12], вказавши, що право на забезпечення адміністративного позову може бути обмежене з урахуванням особливостей публічно-правових відносин, на які поширюється юрисдикція адміністративних судів. Регулювання підстав та порядку забезпечення позову здійснюється в інтересах не лише позивача, а й інших осіб – учасників провадження, суспільства, держави в цілому з дотриманням критеріїв домірності (пропорційності).

«Класичною» з точки зору підстав застосування принципу верховенства права є правова позиція Конституційного Суду України, викладена у Рішенні у справі про строки адміністративного затримання від 11 жовтня 2011 року №10-рп/2011 [13]. Так, Суд у даному випадку побудував своє Рішення на двох складових верховенства права: принципі правової визначеності та на принципі пропорційності (співмірності). Зокрема, Конституційний Суд України при визначенні максимально можливого часу обмеження свободи особи без вмотивованого рішення суду виходив з того, що адміністративне правопорушення є діянням менш суспільно небезпечним, аніж злочин, а тому затримання без вмотивованого рішення суду в адміністративному процесі не може тривати довше, ніж таке затримання у кримінальному процесі, яке за приписами частини третьої статті 29 Конституції України не може перевищувати сімдесяти двох годин. У зв'язку з цим єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні дійшов висновку, що адміністративне затримання особи без вмотивованого рішення суду не може перевищувати сімдесяти двох годин (підпункт 3.6. пункту 3 мотивувальної частини Рішення).

Попри наведене, практика застосування Конституційним Судом України принципу співмірності (пропорційності), на жаль, поки не є усталеною. У ряді справ Конституційний Суд України принцип

співмірності (пропорційності) не застосовував взагалі, хоча, на думку деяких суддів, таке застосування було б необхідним.

Так, наприклад, суддя Конституційного Суду України В. Кампо в окремій думці стосовно Рішення Конституційного Суду України від 22 травня 2008 року № 10-рп/2008 (справа щодо предмета та змісту закону про Державний бюджет України) [14], не заперечуючи в цілому правовий і справедливий його характер, вважав за необхідне вказати, що Конституційний Суд України обмежився формально-юридичним розглядом порушених у ньому питань (хоча без такого підходу їх вирішення є неможливим) та залишив поза увагою деякі принципові засади державного забезпечення соціальних прав громадян. Однією з таких засад суддя В. Кампо вважає принцип пропорційності, який у правовій державі має зумовлювати дії, зокрема, законодавчого органу у сфері соціального захисту громадян, а тому законодавець, приймаючи закони щодо забезпечення соціально-економічних прав людини і громадянина, повинен дотримуватися принципу пропорційності між соціальним захистом громадян та фінансовими можливостями держави, між інтересами кожної особи та держави. Однак, приймаючи згадане Рішення, Конституційний Суд України не врахував вимоги принципу пропорційності, а тому не зміг визначити свої правові позиції з цього питання.

Аналогічну позицію щодо необхідності застосування Конституційним Судом України принципу пропорційності, зокрема, у справах, що стосуються конституційності встановлених законами України правообмежень, суддя В. Кампо висловив також в окремій думці стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі про різницю у віці між усиновлювачем та дитиною від 3 лютого 2009 року № 3-рп/2009 [15].

Позицію щодо розмірності (пропорційності) як невід'ємного компоненту принципу верховенства права, яким має керуватися Конституційний Суд України, висловив у окремій думці стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі про тимчасову надбавку до діючих ставок ввізного мита від 23 червня 2009 року № 15-рп/2009 [16] суддя Конституційного Суду України В. Джунонь.

Висновки. Проведене дослідження показало, що за відсутності єдиного підходу до застосування принципу співмірності (пропорційності) Конституційний Суд України щоразу ризикує незастосуванням його у разі необхідності. Це, безумовно, позначається на якості його рішень, а відтак – і на ефективності захисту прав і свобод людини і громадянина.

Втім, як свідчать наведені вище рішення, єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні став на шлях формування комплексної (системної) доктрини застосування принципу співмірності (пропорційності) у своїй діяльності, що наближує його до визнання «судом права», який здійснює конституційне судочинство, передусім, на засадах верховенства права, а Україну – до утвердження її як правової держави.

Насамкінець зауважимо, що проблеми застосування принципу співмірності (пропорційності) не обмежуються суто правовими аспектами. Як справедливо зазначає Президент України (1991-1994) Л. Кравчук, «вразливість української суспільної культури в тому, що вона не виробила розуміння і належного ставлення громадянина не лише до самого себе, а й до Конституції» [17]. На жаль, можна стверджувати, що ця культура не виробила і адекватного суспільного сприйняття принципу співмірності (пропорційності). Традиційно українська правова культура базується на засадах переваги одних людей над іншими: старших над молодшими, більшості над меншістю тощо. Тому у правосвідомості українських громадян ідеї співмірності (пропорційності) сприймаються якщо не вороже, то принаймні з недовірою. Однак, на наш погляд, ситуація має докорінно змінитися, адже в Україні немає іншого шляху, як рухатись у напрямку до верховенства права та заснованої на ньому консенсусної демократії як основи нового українського конституціоналізму.

Використані джерела:

1. Детальніше про підстави та способи обмеження прав і свобод людини і громадянина за Конституцією України див.: Івашенко В. Вопросы конституционного ограничения прав и свобод человека и гражданина в практике Конституционного Суда Украины // Конституционное правосудие в новом тысячелетии : Альманах. -Ереван, 2003. - С. 171-179.
2. Шайо А. Самоограничение власти (краткий курс конституционализма). – М., 2001. – С. 282, 283.
3. Гаджиев Г. Предисловие к книге: Дедов Д.И. Соразмерность ограничения свободы предпринимательства. – М.: Юристъ, 2002. – С. 5.
4. Детальніше про принцип пропорційності як складову принципу верховенства права див.: Ю.Євтошук Принцип пропорційності у практиці Конституційного Суду України // Вісник Конституційного Суду України. –2011. – № 1. – С. 92-93.
5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 // Вісник Конституційного Суду України. – 2004. – № 5.
6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Президента України та 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України «Про вибори Президента України», «Про Державний реєстр виборців», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України» та Кодексу адміністративного судочинства України (справа про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України) від 19 жовтня 2009 року № 26-рп/2009 // Вісник Конституційного Суду України. – 2009. – № 6.
7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 56 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення абзацу другої частини першої статті 39 Закону України «Про вищу освіту» (справа про граничний вік кандидата на посаду керівника вищого навчального закладу) від 7 липня 2004 року № 14-рп/2004 // Вісник Конституційного Суду України. – 2004. – № 4.

8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 1.17 статті 1, статті 8 Закону України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» (справа про податкову заставу) 24 березня 2005 року № 2-рп/2005 // Вісник Конституційного Суду України. – 2005. – № 2.
9. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 70 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини першої статті 10, пункту 3 частини другої, частин п'ятої, шостої статті 11, статті 15, частини першої статті 17, статті 24, пункту 3 розділу VI «Заключні положення» Закону України «Про політичні партії в Україні» (справа про утворення політичних партій в Україні) від 12 червня 2007 року № 2-рп/2007 // Вісник Конституційного Суду України. – 2007. – № 4.
10. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства «Кіровоградобленерго» про офіційне тлумачення положень частини восьмої статті 5 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (справа щодо кредиторів підприємств комунальної форми власності) від 20 червня 2007 року № 5-рп/2007 // Вісник Конституційного Суду України. – 2007. – № 4.
11. Устименко В., Джабраїлов Р. Проблеми правозастосовної діяльності органів місцевого самоврядування в контексті рішень Конституційного Суду України // Вісник Конституційного Суду України. – 2010. – № 3. – С. 118-120.
12. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України, законів України «Про Вищу раду юстиції», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо недопущення зловживань правом на оскарження» від 16 червня 2011 року № 5-рп/2011// Офіційний вісник України. – 2011. – № 50. – Ст. 1990.
13. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення та пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» (справа про строки адміністративного затримання) від 11 жовтня 2011 року № 10-рп/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 84. – Ст. 3089.
14. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 65 розділу I, пунктів 61, 62, 63, 66 розділу II, пункту 3 розділу III Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» і 101 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 67 розділу I, пунктів 1-4, 6-22, 24-100 розділу II Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (справа щодо предмета та змісту закону про Державний бюджет України) від 22 травня 2008 р. № 10-рп/2008 // Вісник Конституційного Суду України.– 2008.– № 4.
15. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого положення частини другої статті 211 Сімейного кодексу України (справа про різницю у віці між усиновлювачем та

дитиною) від 3 лютого 2009 р. № 3-рп/2009 //Вісник Конституційного Суду України.–2009.– № 2.

16. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпунктів 3.5, 3.6 пункту 3 статті 3 «Прикінцеві положення» Закону України «Про Митний тариф України», абзацу восьмої частини другої статті 9 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» (справа про тимчасову надбавку до діючих ставок ввізного мита) від 23 червня 2009 року № 15-рп/2009 // Вісник Конституційного Суду України. – 2009. – № 4.
17. Кравчук Л.М. Держава і влада: досвід адміністративної реформи. – Інформаційно-видавничий центр «Інтелект», 2001. – С. 17.

Рецензент: суддя Конституційного Суду України, професор кафедри муніципального права Академії муніципального управління Кампо В.М.

УДК 342.29

Львова Є.О.,

к.ю.н., доцент кафедри права і законотворчого процесу Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України

ІДЕЙНО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ГЛОБАЛЬНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

Розглядаються теоретичні питання глобалізації сучасного конституціоналізму, проведено аналіз сучасних досліджень конституціоналізму та глобального конституціоналізму, а також проаналізовано ідейні позиції щодо концепту «глобальний конституціоналізм».

Рассмотрены теоретические вопросы глобализации современного конституционализма, осуществлен анализ современных исследований конституционализма и глобального конституционализма, а также проанализированы идейные позиции, касающиеся феномена «глобальный конституционализм».

The article deals with theoretical problems of globalization of modern constitutionalism, the analysis of modern researches of constitutionalism and global constitutionalism, and besides the article reveals ideological positions concerning the concept of «global constitutionalism».

Постановка проблеми. Тема глобального конституціоналізму стає все більш актуальною та пріоритетнішою в національних і міжнародних правових дискусіях початку ХХІ століття. Сьогодні держави все частіше вступають у міжнародні відносини задля вирішення глобальних проблем міжнародної безпеки та протидії тероризму, вирішення екологічних питань та питань, що стосуються відродження світової економіки після фінансово-економічної кризи. Це, у свою чергу, висвітлило колективну думку держав